

Mishnah Yadayim, chapter 4

משנה ידיים פרק ד

(1) On that day [in which they appointed Rabbi Elazar ben Azariah head of the Academy, mentioned in the previous Mishnah; wherever the words *bo bayom* occur, this day is meant] the votes were counted and they decided that a foot-bath holding from two *log* to nine *kav* [a *kav* is a

א בו ביום נמנו וגמרו על ערבת הרגלים שהיא משני לגין ועד תשעה קבין שנסדקה, שהיא טמאה מדרס, שרפי עקיבא אומר, ערבת הרגלים כשמה: ב בו ביום אמרו, כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן, כשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, חוץ מן הפסח ומן החטאת. הפסח בזמנו, והחטאת בכל זמן.

measure of capacity equal in quantity to four *log*, a *log* is equal to six eggs] which was cracked [and therefore, could no longer hold enough water to wash one foot, and consequently, was used for sitting on only, it comes within the category of a utensil (since a foot-bath is commonly turned upside down and is used to sit on), and therefore] could contract *midras* impurity if a *zav* sat on it (see Leviticus 15:4). However, Rabbi Akiva said a foot-bath [must be considered] according to its designation [i.e., as a foot-bath only and does not come within the category of a utensil once it can no longer serve its purpose, it, therefore is not considered a vessel and does not contract *midras* impurity, when broken, the *halachah* does not follow this view].

(2) On that day they said: All sacrifices which have been slaughtered not in their own name [i.e., as another type of sacrifice; e.g., if someone slaughtered burnt-offerings and had in mind that they were peace-offerings, they] are valid [sacrifices and the priest must complete the procedures of the sacrifice by sprinkling its blood and by offering its fat on the altar]. However, they are not credited to the owner as fulfillment of [his] obligation [and he must bring another], except for the Passover sacrifice and a [*hattat*] sin-offering [which would not be valid sacrifices altogether]. [This applies to] a Passover sacrifice [which was slaughtered], at its appointed time [i.e., if the Pesah offering is

רבנו עובדיה מברטנורא

א בו ביום. אפרקין דלעיל קאי, אמלתיה דר' שמעון בן עזאי דמיירי ביום שהושיבו את ר' אלעזר בן עזריה בישיבה, וכל מקום שנאמר במשנה בו ביום, על אותו יום נאמר: נמנו. עמדו למנין לדעת מנין המטמאים ומנין המטהרים וגמרו הדין על פי הרוב: ערבת הרגלים. עריבה עשויה לרחיצת הרגלים: שנסדקה. סמוך לשוליה, ואינה מחזקת מים כדי רחיצת רגלו אחת: טמאה מדרס. דעריבה קודם שנסדקה נמי היו רגלים לישוב בה, והיתה משמשת ישיבה עם מלאכתה: שר' עקיבא. היה חולק ואומר ערבת הרגלים כשמה, כלומר כשמה כן היא, שאין שם מדרס עליה. ואין הלכה כר' עקיבא: ב כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים. משנה זו בתחילת מסכת זבחים היא

sacrificed on the eve of Passover under the name of another offering it is invalid; but if was offered before its proper time e.g., before the fourteenth of Nissan, or after its proper time, e.g., on the eve of Passover, it is considered a peace-offering, and all the laws appertaining to the peace-offerings apply (see Zevahim 8a) and to the sin-offering, at any time. Rabbi Eliezer says: [With the exception] also of the guilt-offering (see Leviticus 7:1).

[Accordingly, this applies to] the

Passover offering, in its due time and to the sin and guilt-offering, at any time. Rabbi Shimon ben Azzai said, "I have received a teaching from the seventy-two Elders, on the day when they appointed Rabbi Elazar ben Azariah head of the Academy [of Sages], that all sacrifices which [their meat] are eaten are valid, even if slaughtered not in their own intent, but they are not credited for their owners as fulfillment of their obligation, except for a Passover sacrifice and a sin-offering. Ben Azzai added the [*olah*] burnt-offering [its meat not being eaten, that, it too, is not valid], but the Sages did not agree with him.

(3) On that day they said: What is the law applying to Ammon and Moav [the part that was not captured by Sichon (see Numbers 21:24)] in the seventh year [i.e., which *ma'aser* must Jews living in these countries give in the Sabbatical year]? [*Ma'aser* is payable from harvest reaped in the seventh year in countries outside Eretz Yisrael (see Shevuot 6:1). In Eretz Yisrael itself, no harvest was permitted to be reaped in the seventh year (see Leviticus 25:4), and therefore, no *ma'aser* was payable.] Rabbi Tarfon decreed *ma'aser oni*. And Rabbi Elazar ben Azariah decreed *ma'aser sheni*. Rabbi Yishmael said: Elazar ben Azariah, the onus is upon you to produce proof because you are expressing the stricter view

רבנו עובדיה מברטנורא

שניה, ושם פירשנו: ג עמון ומואב מה הן בשביעית. אין זה עמון ומואב שטרוהו בסיוחן שהיא נחלת ראובן וגד, דההיא ארץ ישראל היא, אפילו אם תמצי לומר שלא כבשוהו עולי בבל, על כרחך שביעית נוהגת בה, דהא תנן במסכת שביעית פרק הפיגם, שלש ארצות לביעור, יהודה ועבר הירדן והגליל. ועבר הירדן היא ארץ סיוחן. אלא בשאר ארץ עמון ומואב שלא טהרו בסיוחן ולא כבשו

רבי אליעזר אומר, אף האשם. הפסח בזמנו, והחטאת והאשם בכל זמן. אמר רבי שמעון בן עזאי, מקבלי מפי שבעים ושנים זמן ביום שהושיבו את רבי אלעזר בן עזריה בלשיבה, שכל הזבחים הנאכלין שנובחו שלא לשמן, כשרים, אלא שלא עלו לבדלים לשם חובה, חוץ מן הפסח ומן החטאת, לא הוסיף בן עזאי אלא העולה, ולא הודו לו חכמים: ג בו ביום אמרו, עמון ומואב מה הן בשביעית. גזר רבי טרפון, מעשר עני. וגזר רבי אלעזר בן עזריה, מעשר שני. אמר רבי שמעאל, אלעזר בן עזריה, עליך ראיה

[since *ma'aser sheni* is consecrated, and may be eaten only in Jerusalem, while *ma'aser oni* is unconsecrated], and the onus is upon the person who expresses a stricter view to produce the proof. Rabbi Elazar ben Azariah said to him: Yishmael, my brother, I have not deviated from the sequence of years [*ma'aser sheni* is ordinarily given in the year following *ma'aser oni*. Since *ma'aser oni* is given in the sixth year of the seven year cycle, it follows, that in countries outside Eretz Yisrael, *ma'aser sheni* should be given in the seventh year]. Tarfon, my brother, has deviated from it, and the onus is upon him to produce the proof. Rabbi Tarfon answered: Egypt is outside Eretz Yisrael, [and] Ammon and Moav are outside Eretz Yisrael:

just as Egypt must give *ma'aser oni* in the seventh year [an ordinance of the Elders who lived after the time of Ezra], so must Ammon and Moav give *ma'aser oni* in the seventh year. Rabbi Elazar ben Azariah answered: Bavel [too,] is outside Eretz Yisrael, [and] Ammon and Moav are outside Eretz Yisrael: just as Bavel must give *ma'aser sheni* in the seventh year [an ordinance of the Prophets], so must Ammon and Moav give *ma'aser sheni* in the seventh year. Rabbi Tarfon said: Upon Egypt, which is near, they imposed *ma'aser oni* so that the poor of Israel might be supported during the seventh year; therefore, upon Ammon and Moav, which are [also] near, we should impose *ma'aser oni*, so that the poor of Israel may be supported during the seventh year. Rabbi Elazar ben Azariah said to him: Behold, you are like a person who would benefit them with material gain, yet you are really as one who causes souls to perish. Would you rob the heavens so that dew or rain should not descend [see Malakhi 3:10]? As it is stated: "Will

ללמד, שאתה מחמיר, שכל המחמיר, עליו ראיה ללמד. אמר לו רבי אלעזר בן עזריה, ישמעאל אחי, אני לא שניתי מסדר השנים, טרפון אחי שנה, ועליו ראיה ללמד. השיב רבי טרפון, מצרים חוצה לארץ, עמון ומואב חוצה לארץ, מה מצרים מעשר עני בשביעית, אף עמון ומואב מעשר עני בשביעית. השיב רבי אלעזר בן עזריה, בכל חוצה לארץ, עמון ומואב חוצה לארץ, מה בכל מעשר שני בשביעית, אף עמון ומואב מעשר שני בשביעית. אמר רבי טרפון, מצרים שהיא קרובה, עשאוה מעשר עני, שיהיו עניי ישראל נסמכים עליה בשביעית, אף עמון ומואב שהם קרובים, נעשים מעשר עני, שיהיו עניי ישראל נסמכים עליהם בשביעית. אמר לו רבי אלעזר בן עזריה, הרי אתה כמהנן ממון, ואין אתה אלא כמפסיד נפשות, קובע אתה את השמים מלהוריד טל ומטר, שנאמר (מלאכי ג), הִקְבַּע אִדָּם אֱלֹהִים

רבנו עובדיה מברטנורא

מעולם איירי. תדע, מדמייתי עלה מבבל וממצרים: לא שניתי מסדר השנים. של עולם. אחר השנה של מעשר עני מביאין מעשר שני, והרי בששית מעשר עני, לפיכך ראוי בשביעית מעשר שני:

a man rob God? Yet you rob me. But you say: Wherein have we robbed you? In *ma'aserot* and *terumot*" (Malakhi 3:8). Rabbi Yehoshua said: Behold, I shall be as one who replies on behalf of Tarfon, my brother, but not in accordance with the subject matter of his arguments. The law regarding Egypt is a new act and the law regarding Bavel is an old one, and the law which is being argued before us is a new act. A new act should be argued from [another] new act, but a new act should not be argued from an old act. The law regarding Egypt is the act of the Elders and the law regarding Bavel is the act of the Prophets, and the law which is being argued before us [that of Ammon and Moav] is the act of the Elders. Let one act of the Elders be argued from [another] act of the Elders, but let not an act of the Elders be argued from an act of the Prophets. The votes were counted, and they decided that Ammon and Moav should give *ma'aser oni* in the seventh year. And when Rabbi Yose ben Durmaskit visited Rabbi Eliezer [who had been placed under the ban] in Lud, he said to him: What new thing did you have in the House of Study today? He said to him: Their votes were counted and they decided that Ammon and Moav must give *ma'aser oni* in the seventh year. Rabbi Eliezer wept and said: "The counsel of the Lord is with those who fear Him and His covenant, to make them know it." (Psalms 25:14) Go and tell them: Do not have any apprehension on account of your voting. I

רבנו עובדיה מברטנורא

המעשר והתרומה. ועל כרחך המעשר האמור כאן, מעשר שני הוא, דומיא דתרומה שהיא קודש, ולא מעשר עני שהוא חול גמור, ואין לדחות מעשר שני מפני עניים: **כמשיב על דברי טרפון.** לסייע לו: **אבל לא לענין דבריו.** כלומר ולא מטעמיה: **מצרים מעשה חדש.** שהזקנים שהיו אחר עזרא תקנו להפריש מעשר במצרים: **ובבל מעשה ישן.** תקנת נביאים שהיו קודם חרבן הבית, ונשכח הדבר, דשמא לא היה צורך עניים באותה שעה: **מעשה נביאים.** ועל פי נבואה עשו הוראת שעה,

כי אתם קבעים אתי ואמרתם במה קבענוך המעשר והתרומה. אומר רבי יהושע, הריני כמשיב על טרפון אחי, אבל לא לענין דבריו, מצרים מעשה חדש ובבל מעשה ישן, והנדון שלפנינו מעשה חדש, ידון מעשה חדש ואל ידון מעשה חדש מצרים מעשה ישן, מצרים מעשה זקנים ובבל מעשה נביאים, והנדון שלפנינו מעשה זקנים, ידון מעשה זקנים ממעשה זקנים, ואל ידון מעשה זקנים ממעשה נביאים. נמנו וגמרו, עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית. וכשבא רבי יוסי בן דרמסקית אצל רבי אליעזר בלוד, אמר לו, מה חדוש היה לכם בבית המדרש היום. אמר לו, נמנו וגמרו, עמון ומואב מעשרים מעשר עני בשביעית. בכה רבי אליעזר ואמר (תהלים כה), סוד יי ליראיו ובריתו להודיעם. צא ואמר להם, אל תחושו למיניכם, מקבל אני

received a tradition from Rabbi Yohanan ben Zakkai, who heard it from his teacher, and his teacher from his teacher, and so [all the way] back to a law given to Moshe from Sinai, that Ammon and Moav must give *ma'aser oni* in the seventh year.

(4) On that day Yehudah, an Ammonite convert, came and stood before them in the House of Study. He said to them: Have I the right to enter into the assembly [i.e., can I marry an Israelite woman]? Rabban Gamliel said to him: You are forbidden. Rabbi Yehoshua said to him: You are permitted. Rabban Gamliel said to him: Scripture

states: "An Ammonite or a Moavite must not enter into the [marriageable] assembly of the Lord, even after the tenth generation ..." (Deuteronomy 23:4). Rabbi Yehoshua said to him: But are the Ammonites and Moavites still in their own territory? Sanheriv, the king of Assyria, has long since come up and mingled all the nations, as is stated: "In that I have removed the bounds of the peoples, and have robbed their treasures, and have brought down the mighty number of inhabitants." (Isaiah 10:13) [This boasted by the king of Assyria. It can therefore, no longer be said, that anyone born in Ammon is a real Ammonite, as he is a descendant of a mixture of nations.] Rabban Gamliel said to him: Scripture states: "But afterwards, I will bring back the captivity of the children of

רבנו עובדיה מברטנורא

ואין למדים ממנה: **הלכה למשה מסיני**. לאו דוקא. דאין זה מן התורה, אלא כאילו היא הלכה למשה מסיני. מיהו בתוספתא משמע דהלכה למשה מסיני ממש קאמר: **ד שנאמר ואסיר גבולות עמים**. שהיה מגלה בני עיר זו ומושיבין בעיר אחרת, ומגלה בני עיר אחרת ומושיבין בעיר זו: **ושבתי את שבות עמי ישראל ועדיין לא שבו**. וכשם שאלו לא שבו, כך אלו לא שבו: **והתירוהו לבוא בקהל**. דכיון דמשבעים האומות אין אסור לבוא בקהל אלא עמוני ומואבי עד עולם, ומצרי ואדומי דור ראשון ושני, השתא שאין אלו האומות ידועים, שכבר נתבלבלו ונתערבו בין שאר האומות,

מרבן יוחנן בן זכאי, ששמע מרבן, ורבן מרבן עד הלכה למשה מסיני, שעמוון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית: ד בו כיום בא יהודה גר עמוני ועמד לפניהן בבית המדרש. אמר להם, מה אני לבוא בקהל. אמר לו רבן גמליאל, אסור אתה. אמר לו רבי יהושע, מתר אתה. אמר לו רבן גמליאל, הכתוב אומר (דברים כג), לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי וגו'. אמר לו רבי יהושע, וכי עמונים ומואבים במקומן הן, כבר עלה סנחריב מלך אשור ובלבל את כל האומות, שנאמר (ישעיה י), ואסיר גבולות עמים ועתודותיהם שושתי ואוריד כביר יושבים. אמר לו רבן גמליאל, הכתוב אומר (ירמיה מט), ואחרי כן אשיב את שבות בני

Ammon,” (Jeremiah 49:6) so that they have already returned. Rabbi Yehoshua said to him: Scripture states: “I will turn the captivity of my people Yisrael and Yehudah,” (Jeremiah 30:3) yet they have not already returned. They decided to permit him to enter the assembly.

(5) The Aramaic sections in Ezra and Daniel [which were written originally in Aramaic] render impure the hands

[since they are part of the Holy Scriptures, which render impure the hands (see above 3:5)]. If an Aramaic section [of Ezra and Daniel] was written [i.e., translated] into Hebrew, or a Hebrew section was written [i.e., translated] into Aramaic, or Hebrew script — *ktav ivri* [this is the name given to the form of the Hebrew alphabet used in the other side of the Jordan. It was angular in shape. The “Hebrew script” was used for writing non-sacred things, such as the writing on ancient coins. “*Ktav ashurit*,” is the script used in writing a Torah scroll], it [i.e., such a section] does not render impure the hands. It never renders impure the hands only if it is written in *ktav ashurit* on parchment and with ink.

(6) The Sadducees [who deny the teachings of the oral law] say: We complain against you, O you *Perushim*, because you say that the Holy Scriptures render impure the hands, yet the book of *hamiram* [heretical books, so called because

רבנו עובדיה מברטנורא

אמרין כל דפריש מרובא פריש, וכל המתגיר מותר לבוא בקהל מיד: ה תרגום שכתבו עברית. תרגום שבדניאל ועזרא וכגון כדא תימרין להון (ירמיה י) אם כתבו בלשון הקודש, וכן דברי הנביא הנאמרים בלשון הקודש שכתב תרגום, אין מטמאים את הידיים: כתב עברי. הכתב שבא מעבר הנהר והכותיים כותבים בו עד היום, וישראל היו משתמשים באותו כתב בדברי חול, ובמטבעות של כתב הנמצאים בידינו היום שהיו מזמן מלכי ישראל מפותחות באותו כתב. אבל הכתב שאנו כותבים בו ספרים היום, כתב אשורי הוא נקרא, והוא הכתב שהיה בלוחות. ונקרא אשורי, שהוא המאוס שבתניות לשון באשרי כי אשורני בנות (בראשית ל): ו אומרים צדוקין. המכחישין תורה שבעל פה נקראים צדוקים, על שם צדוק וביתוס תלמידיו של אנטיגנוס איש סוכו שהתחילו בקלקלה זו תחילה, לפי ששמעו מאנטיגנוס רבן אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס. אמרו, אפשר פועל טורח ועושה מלאכה כל היום כולו ולערב אינו מקבל שכר, ופירשו מדברי חכמים

עמון, וכבר חזרו. אמר לו רבי יהושע, הכתוב אומר (עמוס ט), ושבתיאת שבות עמי ישראל (ויהודה), ועדין לא שבו. התיירוהו לבוא בקהל: ה תרגום שבדניאל ועזרא, ושבתיאת שבות עמי ישראל. תרגום שכתבו עברית ועברית שכתבו תרגום, וכתב עברי, אינו מטמא את הידיים. לעולם אינו מטמא, עד שיכתבנו אשורית על העור ובדיו: ו אומרים צדוקים, קובלין אנו עליכם פרושים, שאתם אומרים, כתבי הקדש מטמאין את הידיים,

they exchanged (*hemiru*) the true faith with falsehoods] do not convey impurity to the hands. Rabbi Yohanan ben Zakkai said: Have we nothing against the Pharisees only this [speaking ironically]? Behold, they say that the bones of a donkey are pure, yet the bones of Yohanan the High Priest are impure [the Sadducees accepted the principle that the bones of a donkey are pure, whereas those of the human being are impure]! They said to him: Proportionate to the love for them, so is their impurity, so that no one should make spoons out of the

bones of their father or mother. He said to them: So, also, the Holy Scriptures; proportionate to the love for them, so is their impurity. The books of *hamiram*, which are not precious, do not convey impurity to the hands [Rabbi Yohanan answered the Sadducees by using the principle which they themselves accepted]. (7) The Sadducees say: We complain against you, O you *Perushim*, that you declare an uninterrupted flow of a liquid to be pure [see Makhshirin 5:9: if a liquid is poured from a pure vessel into an impure vessel, the liquid remaining in the upper vessel remains pure, as the uninterrupted flow does not form a connective]. The *Perushim* say: [Do] we complain against you, O you Sadducees, that you declare a stream of water which flows from a burial ground to be pure? [See Mikvaot 1:4; the Sadducees agreed that this was the case.] The Sadducees say: We complain against you, O you *Perushim*, in that you say: My ox or

רבנו עובדיה מברטנורא

ונתחברו עמהם כתות מישראל, ועד היום הזה נשארו מהם פליטים במצרים בדמשק ובקוסטאנטינ"א, והם לשכים בעינינו ולצנינים בצדנו, ואנו קורים להם קראים, לפי שאין להם אלא המקרא בלבד: **קובלין אנו עליכם.** מתרעמים אנו על מדותיכם: **פרושים.** לחכמי ישראל היו קורין פרושים, לפי שאוכלין חוליהן בטהרה ופרושים ממגע עם הארץ, דתן בגדי עם הארץ מדרס: **תרודות.** כפות שאוכלים בהן, לשון מלוא תרוד רקב: **אף ספרי הקודש.** לפי חבתן היא טומאתן שלא יעשה אדם שטיחין על גבי בהמה. ולפי דבריהם היה משיב להם ולא לפי האמת דטעמא דספרי הקודש מטמאין את הידיים, כדי שלא יבואו הספרים לידי פסידא, שהעכברים המצויין אצל האוכלים היו מפסידים את הספרים כדפרשין בסוף זבים: **ז מטהרים את הנצוק.** דתן במסכת מכשירין, כל

וספרי המירם אינם מטמאין את הידיים. אמר רבן יוחנן בן זכאי, וכי אין לנו על הפרושים אלא זו בלבד, הרי הם אומרים, עצמות חמור טהורים, ועצמות יוחנן כהן גדול טמאים. אמרו לו, לפי חבתן היא טמאתן, שלא יעשה אדם עצמות אביו ואמו תרודות. אמר להם, אף כתבי הקדש לפי חבתן היא טמאתן, וספרי המירם שאינן חביבין אינן מטמאין את הידיים: **ז אומרים צדוקין,** קובלין אנו עליכם פרושים, שאתם מטהרים את הנצוק, אומרים הפרושים, קובלין אנו עליכם צדוקים, שאתם מטהרים את אמת המים הבאה מבית הקברות. אומרים צדוקין, קובלין אנו עליכם פרושים, שאתם אומרים, שורי וחמורי

donkey which has done damage is liable [i.e., I am responsible for the damage they do (see Exodus 21:35). The Sadducees did not dispute this, as it is expressly stated in the Torah], yet my manservant or maidservant who has done damage is not liable [see Bava Kamma 8:4; not being expressly stated in the Torah, the Sadducees did not accept this]. Now, if in the case of my ox or my donkey for which I am not responsible, if they do not fulfill religious duties [since the Torah does not impose religious duties on

animals], yet I am responsible for their damage, in the case of my manservant, or maidservant, for whom I am responsible to see that they fulfill religious duties [e.g., to see that they do not work on the Sabbath], how much more so, that I should be responsible for their damage? They said to them: No, if you argue regarding my ox, or my donkey, which has no understanding, can you deduce anything from there concerning my manservant, or maidservant, who have understanding — so that if I were to anger either of them, they would go and burn another person's stack and [I] should be liable to make restitution? [Hence the law provides, that I should not be liable for the damage they do.]

(8) A Galilean heretic said: I complain against you, O you *Perushim*, that you write the name of the ruler and the name of Moshe together, on a *get* [bill of divorce]. [A *get* began with the date which stated the year of the rule of the reigning king. It ended with the words, “in accordance with the religion of Moshe and Israel.” According to this Sadducee, the mention of both names on the one document was derogatory to Moshe.] The *Perushim* said, [Do] we complain against you, O Galilean heretic, that you write the name of the ruler together with the Divine name, on a single page? And furthermore, that you write the name of

רבנו עובדיה מברטנורא

הנצוק, טהור. אם מערה מכלי טהור לכלי טמא, מה שנשאר בכלי העליון, טהור, דנצוק אינו חבור: **אמת המים הבאה מן הקברות.** מודו בה צדוקים דטהורה, דכתיב (ויקרא יא) מקוה מים יהיה טהור: **שהרי אין בהן דעת.** שיכונו להפסיד ממון לבעליהן: **ילך וידליק גדישו של אחר.** ונמצא מפסיד את רבו מאה מנה בכל יום: **ח צדוקי גלילי.** צדוקי שהיה מארץ הגליל: **המושל עם משה**

שהזיקו, חִיבִין, וְעַבְדִּי וְאִמָּתִי שֶׁהִזִּיקוּ, פְּטוּרִין. מָה אִם שׁוֹרִי וְחֲמוּרִי שֶׁאֵינִי חֵיב בָּהֶם מִצְוֹת, הֲרִי אֲנִי חֵיב בְּנִזְקוֹן. עַבְדִּי וְאִמָּתִי שֶׁאֵינִי חֵיב בָּהֶן מִצְוֹת, אֵינוּ דִין שֶׁאֶהֱאָה חֵיב בְּנִזְקוֹן. אָמְרוּ לָהֶם, לֹא. אִם אֲמַרְתֶּם בְּשׁוֹרִי וְחֲמוּרִי, שֶׁאֵין בָּהֶם דַּעַת, תֹּאמְרוּ בְּעַבְדִּי וּבְאִמָּתִי, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם דַּעַת, שֶׁאִם אֶקְנִיטֶם, יִלָּךְ וְיִדְלִיק גְּדִישׁוֹ שֶׁל אֲחֵר וְאֶהֱאָה חֵיב לְשֵׁלֶם: **ח אָמַר צְדוּקִי גְלִילִי,** קוֹבֵל אֲנִי עֲלֵיכֶם פְּרוּשִׁים, שֶׁאַתֶּם כּוֹתְבִין אֶת הַמוֹשֵׁל עִם מֹשֶׁה בְּגִט. **אוֹמְרִים פְּרוּשִׁים,** קוֹבֵלִין אֲנוּ עָלֶיךָ צְדוּקִי גְלִילִי, שֶׁאַתֶּם כּוֹתְבִים אֶת הַמוֹשֵׁל עִם הַשֵּׁם בְּדָף, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאַתֶּם

the ruler above the Divine name below? As it is stated: "And Pharaoh said, who is the Lord that I should hearken unto his voice to let Israel go?" (Exodus 5:2) [I.e., it is not in the

least derogatory since in Scriptures, the name of the ruler is mentioned even before the Divine name.] But when he was smitten, what did he say? "The Lord is righteous." (Exodus 9:27) [This is added so as to avoid ending the Tractate with the previous verse, which expresses defiance of G-d.]

רבנו עובדיה מברטנורא

בגט. שהיו מונים לשנות המלכים וכותבים בכך וכך למלך פלוני, ובסוף הגט כותבין כדת משה וישראל, וגנאי הדבר למשה: **את המושל מלמעלן ואת השם מלמטן.** שמקדימין שם פרעה לשם השם, דכתיב ויאמר פרעה מי ה': **וכשלקה** פרעה **מה הוא אומר ה' הצדיק.** כדי שלא להשלים המסכתא במי ה' אשר אשמע בקולו, משום אל תעמוד בדבר רע השלים בה' הצדיק:

כותבין את המושל מלמעלן ואת השם מלמטן, שנאמר (שמות ה'), ויאמר פרעה מי ה' אשה אשמע בקלו לשלח את ישראל. וכשלקה מהו אומר (שם ט), ה' הצדיק: